

УДК 340.12:327.39

Роман Шай

кандидат юридичних
наук, доцент,
доцент кафедри теорії та філософії права,
конституційного та міжнародного права
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету “Львівська політехніка”,
roman.y.shai@lpnu.ua

АНАЛІЗ РИЗИКІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЛЯ БЕЗПЕКОВОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

<http://doi.org/10.23939/law2021.30.103>

© Шай Р., 2021

Розглянуто проблемні питання, що стосуються ризиків, які спричиняють глобалізаційні процеси у світі, для національної безпеки України.

Глобалізація є внутрішньо суперечливим процесом, оскільки, з одного боку, вона відкриває нові можливості для політичного та державно-управлінського дискурсу, а з другого – загострює наявні або породжує нові проблеми, які сьогодні визначають як “виклики”. Фактично це форми загострення проблем, породжених попередніми етапами світового розвитку, що свого часу не знайшли належного вирішення у світовій державно-управлінській практиці. Безпосередньо це стосується проблем загального характеру, які пов’язані із появою нових факторів у світовому розвитку і які ставлять під питання можливості нормального функціонування механізмів відтворення суспільного життя, стабільності системи міжнародних відносин, сталості світоустрою.

Процеси глобалізації дедалі більше впливають як на національну безпеку країн, так і на міжнародну безпеку. Саме вони визначають головні тенденції розвитку світової політики та економіки, а також призводять до кардинальних змін у міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі динамічнішим і суперечливішим.

Процеси глобалізації перетворилися на найважливіший чинник впливу на безпекову та оборонну політику провідних країн світу на найближчу, середньо- та довгострокову перспективи, що ставить перед нашою державою нагальне завдання визначити та оцінити характер і значущість сучасних викликів і загроз для її національної безпеки.

Негативні наслідки глобалізації значно більше вражають ту державу, яка залишилася поза межами простору розвинених країн світу, а Україна нині на стику тих країн, які отримують переваги від глобалізації, і тих, які зазнають її негативних наслідків.

Ключові слова: глобалізаційні процеси; права і свободи людини та громадянина; гарантії безпеки; національна безпека.

Постановка проблеми. На міжнародну безпеку, як і на національну безпеку країн, дедалі більше впливають процеси глобалізації. Вони визначають головні тенденції розвитку світової економіки та політики, а також приводять до кардинальних змін у міжнародному безпековому середовищі, яке стає дедалі динамічнішим і суперечливішим.

Зростання ризиків невпорядкованої та неконтрольованої глобалізації призводить до поглиблення взаємозалежності та взаємозв'язку у світовому співтоваристві, в результаті чого істотно змінюються зміст та структура міжнародних політичних відносин, зазнає певної трансформації і система національних інтересів, що й породжує нові виклики національної небезпеки.

Мета статті. У статті поставлено мету дослідити процеси змін, що відбуваються в сучасному міжнародному середовищі безпеки, та визначити їхній вплив на національну безпеку України.

Аналіз дослідження проблеми. У контексті сучасних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених і практиків здійснені численні розвідки, що стосуються безпосередньо аналізу сутності та впливу глобалізації на розвиток сучасного світу. Найглибше розроблена проблема глобалізації у західноєвропейській науці, яка представлена такими вченими, як З. Бауман, З. Бжезинський, Д. Белл, Л. Браун та інші.

Серед вітчизняних учених на особливу увагу заслуговують розробки О. І. Білоруса, І. А. Грицяка, І. Ф. Надольного, С. В. Майбороди, Т. В. Мотренка, Н. Р. Нижник, Г. М. Немирі, В. Юрчишина та інших.

Виклад основного матеріалу. Внаслідок подій, які сталися 11.09.2001 р., сучасний світ постав перед великим випробуванням, що дало змогу йому побачити зворотний бік сучасної цивілізації, а головне – її небезпечні глобалізаційні виклики. Фактично саме ця подія показала, що в умовах глобалізації змінюється світовий баланс сил, що призводить до зменшення гарантій безпеки, попередньо здобутих державами. Наслідком цього стає нав'язування окремими державами “єдиних загальносвітових стандартів поведінки (в економічній, військовій, інформаційній, культурній сферах), що суттєво підриває національний устрій та традиційні цінності незалежних країн, а врешті-решт приводить до виникнення “асиметричних загроз” [1, с. 52]. Це з необхідністю призводить до “перетворення потенційної в реальну загрозу непримиримого протистояння між країнами та відповідного поглибленого соціально-економічного розпорощення світу” [1, с. 53].

Національна безпека закономірно являє собою один із механізмів виявлення загроз життєдіяльності та розвитку окремої нації, запобігання їм та ліквідації цих загроз. Нові умови суспільного розвитку в умовах глобалізації породжують нові виклики національній безпеці. Передусім це пов'язано із “рихлістю національних інтересів”, які не завжди працюють на реалізацію ефективної політики у сфері як національної, так глобальної безпеки окремої держави. До таких інтересів, зокрема, належать “захист незалежності, суверенітету, державної та територіальної цілісності, долання воєнної агресії проти держави та її союзників, забезпечення умов для мирного, демократичного розвитку держави” [2, с. 217]. Відповідно до цього саме рівень захисту таких інтересів є важливим індикатором ефективності національної безпеки держави в умовах глобалізації.

Загрози національній безпеці умовно можна розділити на дві форми: зовнішні, пов'язані зі спробами світових держав підпорядкувати собі окрему національну державу подекуди навіть і за допомогою воєнного втручання, та внутрішні виклики, які зумовлені змістом внутрішньої політики окремої національної держави. Саме ці дві форми глобалізаційних викликів призводять до нестабільності суспільного розвитку держави. Саме такої думки дотримується Д. Кауфман, який виокремлює два параметри національної безпеки: внутрішній (стратегічна парадигма, домінуюча ідеологія, економічна система) та зовнішня (різні форми викликів, загроз, союзи, блоки, міжнародні структури) [3].

До причин виникнення зовнішніх глобалізаційних викликів можна зарахувати підривною діяльністю спецслужб окремих держав світу, міжнародний тероризм, економічну блокаду, політичний тиск, шантаж, загрозу силових акцій. Зважаючи на це, окрема національна держава, реалізуючи свою внутрішню політику, повинна враховувати інтереси всього світового співтовариства, аби у такий спосіб здобути можливість протистояти глобалізаційним викликам.

Розвиток інформаційних технологій та процес глобалізації спричинили появу нових загроз як міжнародній, так і національній безпеці, зокрема кібертероризм. Інформаційно-комунікативні технології настільки увійшли у наше життя, що ми вже не можемо уявити себе без комп'ютера. Так, з одного боку, розвиток комп'ютерних технологій полегшив життя, але з іншого боку, це зумовило появу нових загроз як міжнародній, так і національній безпеці.

Сучасна ситуація в сфері безпеки визначається переміщенням центра ваги з класичних (зокрема, збройного вторгнення) до нетипових (асиметричних), або "м'яких" загроз. Серед глибинних причин виникнення нових загроз – бідність, недостатність ресурсів, економічна неспроможність, егоїзм розвинених країн, неврегульованість конфліктних ситуацій тощо.

Новітні загрози комплексні та переважно спрямовані проти окремої людини, її прав та інтересів, а також проти нормального життя і розвитку суспільства і держави. У кожній з названих сфер формуються відповідні, конкретніші виклики та загрози, які істотно впливають на міжнародну безпеку загалом або діють в окремих регіональних системах міжнародних відносин [4].

Досліджуючи питання інформаційного тероризму, науковці акцентують на подвійній ролі інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні актів інформаційного тероризму. З одного боку, інформаційно-комунікаційні системи та технології можуть розглядатись як об'єкт нападу, а з іншого – як зброя у руках терористів. Достатньо важко провести чітку межу між інформаційним тероризмом та використанням інформаційних технологій у воєнних чи кримінальних цілях. Тому основними відмінностями інформаційного тероризму від інших протиправних діянь в інформаційній сфері є його цілі, що притаманні й терористичним актам в загальному їх розумінні. До цих цілей можна зарахувати: "залякування населення, створення атмосфери страху та паніки, створення атмосфери загрози повторення теракту, виклик великого суспільного резонансу, наслідки, небезпечні для життя та здоров'я людей, поширення інформації про теракт для широкої аудиторії".

Особливістю глобалізаційних загроз та викликів є те, що вони походять зі сфер, що не завжди підконтрольні державі, а на відміну від загроз геополітичного типу формуються більше позадержавними суб'єктами. Серед основних загроз та викликів глобалізаційного типу можна виокремити: конфлікт цінностей, маргіналізацію певних країн і регіонів, розпад політичних утворень і виникнення "держав, що не відбулися", глобалізацію криміналу, тероризму, неконтрольоване розповсюдження зброї масового ураження та звичайних озброєнь, інформаційні технології впливу на безпеку держави, загострення локальних конфліктів, нелегальну міграцію тощо [5].

До глобалізаційних викликів національної безпеки також слід зарахувати проблеми екологічної безпеки. Саме глобалізація, на думку окремих експертів, призводить до нових екологічних загроз, які завдають шкоди здоров'ю людини та природі. З позицій екоглобалістів "для забезпечення розвитку окремої держави у світі вона має розвивати "нове екологічне мислення" [6, с. 117], вони виступають за ліквідацію національних кордонів та суверенітету, оскільки проблеми екологічної безпеки, з якими рівною мірою стикаються всі країни світу без винятку, перетворюються на транснаціональні, а тому і потребують об'єднання зусиль для спільного їх вирішення. Передусім йдеться про впровадження екологічно чистих технологій з боку кожної національної спільноти з метою збереження глобальної екологічної безпеки в межах світового простору. На думку Г. Апеля, саме розв'язання екологічних проблем є першим кроком на шляху до забезпечення глобальної безпеки в сучасному світі, адже саме вона має на меті створення сприятливих умов розвитку соціуму в гармонії з природою, запобігаючи цим самим внутрішнім та зовнішнім загрозам у соціумі загалом [6, с. 88].

Висновки. Отже, сучасні глобалізаційні процеси призводять до виникнення нових викликів у системі національної та міжнародної безпеки, що, своєю чергою, вимагає розроблення нових механізмів запобігання ризикам та долання ризиків у розвитку сучасного світу шляхом збереження національної ідентичності держави та інтеграції її у систему глобальної безпеки. Індикатором протистояння глобалізаційним викликам є рівень стабільності національної держави, який забезпечує її адаптацію до світових стандартів суспільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прохожев А., Карманов И. (2001). Чем измерить безопасность. *Гос. служба*. № 3(13). С. 38–67.
2. Хрусталёв Е., Цымбал В. (2001). Военная безопасность России: замыслы и реалии. *Мировая экономика и международные отношения*. № 1. 467 с.
3. Глобальные проблемы современности и сотрудничества в ходе их решения (1987). Берлин. 279 с.
4. *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus (2011)* / Ed. by Mustafa Aydin. Amsterdam et. al: URL: IOS Press, ebooks. iospress.nl/Download/Pdf/ 25365.
5. Becher K. (2005). “Soft security” with Russia after 11 September, *The International Institute for Strategic Studies*. URL: <http://www.iiss.org/publications/russia-regional-perspectivesjournal/volume-1---issue-1/soft-securitywithrussia-after-11-september>.
6. Апель К. О. (1994). Этноэтика и универалистская макроэтика: противоречие или дополнительность. *Полит. думка*. № 3. С. 115–119

REFERENCES

1. Prokhozhev A., Karmanov Y. (2001). *Chem yzmeryt bezopasnost*. Hos. sluzhba [How to measure safety]. No. 3(13). S. 38–67.
2. Khrustalëv E., Tsybmal V. (2001). *Voennaia bezopasnost Rossyy: zamysly y realyy. Myrovaia ekonomyka y mezhdunarodnye otnosheniya* [Military security of Russia: plans and realities] No. 1. 467 s.
3. *Глобальные проблемы современности y sotrudnychestva v khode ykh resheniya (1987)*. [Global problems of our time and cooperation in the course of their solution]. Berlyn. 279 s.
4. *Non-Traditional Security Threats and Regional Cooperation in the Southern Caucasus (2011)* / Ed. by Mustafa Aydin. Amsterdam et. al: URL: IOS Press, ebooks. iospress.nl/Download/Pdf/ 25365.
5. Becher K. (2005). “*Soft security*” with Russia after 11 September, *The International Institute for Strategic Studies*. URL: <http://www.iiss.org/publications/russia-regional-perspectivesjournal/volume-1---issue-1/soft-securitywithrussia-after-11-september>.
6. Апель К. О. (1994). *Этноэтика y unyversalystskaia makroэтика: protyvorechye yly dopolnytelnost*. Polit. dumka [Ethnoethics and Universalist Macroethics: Contradiction or Complementarity] No. 3. S. 115–119.

Дата надходження: 24.03.2021 р.

Roman Shai

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Associate Professor of Theory and Philosophy of Law,
constitutional and international law
Ph. D., Assoc. Prof.

RISK ANALYSIS OF GLOBALIZATION PROCESSES FOR THE SECURITY ENVIRONMENT OF UKRAINE

The article considers problematic issues related to the risks posed by globalization processes in the world for the national security of Ukraine.

Globalization is an internally controversial process because, on the one hand, it opens up new opportunities for political and governmental discourse, and on the other, it exacerbates existing or creates new problems, which today are defined as “challenges”. generated by previous stages of world development, which at one time did not find a proper solution in the world of public administration

practice. This directly concerns the problems of a general nature, which are associated with the emergence of new factors in world development, and which call into question the possibility of normal functioning of the mechanisms of reproduction of public life, stability of international relations, sustainability.

The processes of globalization are increasingly affecting both national security and international security. They determine the main trends in world politics and the economy, as well as lead to radical changes in the international security environment, which is becoming increasingly dynamic and controversial. The processes of globalization have become the most important factor influencing the security and defense policy of the world's leading countries in the short, medium and long term, which poses an urgent task for our country to identify and assess the nature and significance of current challenges and threats to its national security.

The negative consequences of globalization are much more striking for the state that has remained outside the space of developed countries, and Ukraine is at the junction of countries that benefit from globalization and those that suffer from its negative consequences.

Key words: globalization processes; human and civil rights and freedoms; security guarantees; National security.